

LAUSUNTO

Helsinki 15.9.2025

Eduskunta, sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite: HE 50/2025 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveystieteellinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 230 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäsenenä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Kirsi Marttinen, kirsi.marttinen@soste.fi, p. 050 531 4244

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

SOSTE kiittää mahdollisuudesta lausua lakiesityksestä ja tulla sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuultavaksi.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia siten, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei jatkossa olisi enää lakisääteistä velvoitetta järjestää kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioituja terveydenhuollon palveluja laittomasti maassa oleskeleville henkilöille (pl. lapset, raskauteen liittyvät terveyspalvelut ja jos hoidon epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentilan tai vamman vuoksi tai vaarantaisi muun henkilön tai väestön terveyden). Tämä tarkoittaisi pitkälti paluuta viime vaalikautta edeltäneeseen oikeustilaan.

SOSTEn kanta tiivistettynä

SOSTE ei kannata tehtyä lakiesitystä, eikä pidä annettuja perusteluja riittävinä.

Lakiehdotus heikentää perustuslaissa turvattua oikeutta välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin terveyspalveluihin, heikentäisi kansainvälisissä sopimuksissa turvattua oikeutta terveyteen ilman syrjintää, sekä yhdenvertaisuuden toteutumista. Esityksellä olisi vaikutuksia laittomasti oleskelevien henkilöiden toimintakykyyn, joten välillisesti sillä voi olla vaikutuksia myös muiden perusoikeuksien toteutumiseen. Lisäksi lakimuutos asettaa hoitohenkilökunnan ammattieettisesti kestävämpiin tilanteisiin.

Esitys ei tuo säästöjä, eikä vastaa myöskään lakiluonnoksissa esitettyihin tavoitteisiin laittoman oleskelun kannusteiden vähentämisestä.

Tarkemmat perustelut

Muutokset edelliseen versioon:

Järjestämislakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 56 b §, jonka mukaan hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän olisi jatkossa järjestettävä laittomasti oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille kiireellisen hoidon lisäksi yksilölliseen lääketieteelliseen tarpeeseen perustuen välttämättömäksi arvioitu kiireetön hoito, jos sen epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentilan tai vamman vuoksi taikka epääminen vakavasti vaarantaisi muun henkilön tai väestön terveyden tai alaikäisen, jonka huolenpidosta henkilö vastaa, hyvinvoinnin.

SOSTE pitää hyvänä, että uusimmassa luonnosversiossa on huomioitu vammaiset lapset, sekä arvioitu vaikutukset lasten asemaan aiempaa laajemmin, ml. välilliset

vaikutukset lapsesta huolehtivien aikuisten kautta. Siksi on tärkeää, että esitykseen on lisätty, että lapsesta huolehtivalle aikuiselle on järjestettävä myös välttämättömät kiireettömät terveydenhuollon palvelut, mikäli palveluiden antamatta jättämisen arvioitaisiin vaarantavan vakavasti lapsen hyvinvoinnin. On myös hyvä, että esityksen suhdetta kotikuntalain muutokseen on täsmennetty, samoin 56 a §:n sanamuotoilua, jotta kukaan ulkomaalaislain mukaisesti laillisesti maassa oleskeleva ei jää 56 a §:n soveltamisalan ulkopuolelle.

SOSTE ei kannata tehtyä lisäystä kohtuuttomuudesta. Perustelut siihen löytyvät kohdasta ”vaikutukset ammattihenkilöiden toimintaan”

Esityksen tavoitteet ja perustelut

Esityksen tavoitteena on vähentää kannustimia laittomaan oleskeluun Suomessa, ehkäisemään sitä kautta laittomaan oleskeluun liittyviä ongelmia, edistää sitä, että maassa oleskelevat ihmiset kunnioittavat suomalaisen yhteiskunnan sääntöjä ja pyritään lisäämään yleistä tietoisuutta ja ymmärrystä paluuvetoituksesta sellaisten henkilöryhmien piirissä, jotka eivät ole ulkomaalaisvalvontaviranomaisten tiedossa tai tavoitettavissa eivätkä siten palauttamistoimien tai paluuseen kannustavien toimenpiteiden, kuten paluuneuvonnan, piirissä, sekä turvaamaan julkisen terveydenhuoltojärjestelmän ensisijaista tarkoitusta (tarjota palveluja niille, jolla oikeus palvelujen käyttämiseen on). Lisäksi tavoitteena on tarjota kiireellinen, sekä yksilölliseen arvioon perustuva välttämätön kiireeton hoito, joka mahdollistaa henkilön terveydentilan osalta paluun kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan.

Esityksessä ei kuitenkaan tarjota pitäviä perusteluja, miten lakiehdotus todellisuudessa vastaa näihin tavoitteisiin. Esimerkiksi esityksen perusteluista käy ilmi, että tähän mennessä toteutuneet käyntimäärät ja kustannukset eivät ole olleet merkittäviä, joten tällä esityksellä ei ratkaista julkisen terveydenhuollon jonoja tai ruuhkia, tai saada merkittäviä säästöjä.

Tässä esityksessä ehdotetuilla muutoksilla pyritään osaltaan vaikuttamaan siihen veto- ja työntekijöiden kokonaisuuteen, joka on muuttoliikeratkaisuiden taustalla. Luonnoksessa tehdään arvioita terveydenhuollosta vetotekijänä tai osana paluuta koskeviin valintoihin, mutta ne eivät perustu kansainvälisiin kokemuksiin tai tutkimuksiin, ne ovat tulkintoja ja arvioita, joita jo aiemmilla lausuntokierroksilla on laajasti kritisoitu.

Perustelut ovat lakiluonnosten eri vaiheissa muuttuneet useaan kertaan: ensin oli kyse valtiontalouden kantokyvystä, seuraavaksi turvata julkisen terveydenhuoltojärjestelmän ensisijaista tarkoitusta, nyt luonnoksessa painotetaan laittoman oleskelun kannustimien poistamista. SOSTEn mielestä maahanmuuttopolitiikkaa ei tule tehdä

terveydenhuollolla, vaan esityksen tavoitteita voidaan edistää muilla lainsäädäntötoimenpiteillä, kuten tämä hallitus on jo tehnytkin.

Kun edellinen laki on ollut voimassa vasta vuoden 2023 alusta, on selvää, että käytäntöjä välttämättömän hoidon tarjoamiseksi on vasta päästy luomaan. Näin nopea paluu aiempiin käytäntöihin ei ole vastuullista lainsäätämisen tai hyvän hallinnon näkökulmasta. Nykyisen lain osalta vaikutuksia ei ole ehditty vielä arvioimaan.

Vaikutukset paperittomien henkilöiden asemaan, sekä perus- ja ihmisoikeuksiin

Esitetty lakimuutos heikentäisi paperittomien henkilöiden asemaa nykyiseen verrattuna. Esitys ei anna perusteita, miksi paperittomien henkilöiden oikeuksien heikentäminen olisi perustelua tai tarkoituksenmukaista. Arvioidaan, että laittomasti maassa oleskelevia kolmannen maan kansalaisia olisi Suomessa tällä hetkellä enintään noin 3 000–4 000 henkilöä. Ei myöskään ole nähtävissä, että paperittoman väestön määrä olisi merkittävästi kasvamassa lähiaikoina. Lain vaikutukset kohdistuisivat pieneen, jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevaan ihmisryhmään.

Tarpeen arviointi kunkin henkilön kohdalla erikseen voi johtaa epäyhdennomukaisiin käytäntöihin ja yhdenvertaisuuden vaarantumiseen. Ei myöskään ole realistista, että sairastunut ihminen poistuisi Suomesta saamaan hoitoa esimerkiksi kotimaastaan, jos elinolot kotimaassa ovat muuten kohtuuttomat. Lakiesitys voi pahentaa terveysongelmia ja lisää kiireellisen hoidon tarvetta.

SOSTE toteaa, että olisi järkevämpää purkaa oleskelun virallistamisen esteitä, kuin vaikeuttaa sitä.

Luonnoksessa todetaan, että lakiesitys voisi heikentää perustuslain 19.3 §:n toteutumista riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamisesta. Ehdotuksella voisi olla myös välillisiä vaikutuksia muiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Lakiehdotus voisi heikentää muun muassa Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia, erityisesti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 6/1976, TSS-sopimus) turvattua oikeutta terveyteen ilman syrjintää.

Kuten Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia edellisen lausuntokierroksen yhteydessä on todennut, ”Suomea sitovien ihmisoikeussopimusten valvontaelimet kiinnittivät ennen voimassa olevan järjestämislain 56 a §:n säätämistä huomiota siihen, ettei Suomen lainsäädäntö riittävällä tavalla taannut kaikkien henkilöiden terveyttä koskevaa oikeutta. Suomea kehoitettiin varmistamaan, että kaikilla henkilöillä on sekä laissa että käytännössä yhtäläiset mahdollisuudet saada tarvittavaa terveydenhoitoa.”

Kustannusvaikutukset

Luonnoksessa todetaan, että arvioon saavutettavista säästöistä sisältyy merkittävää epävarmuutta. Siinä todetaan myös, että on mahdotonta arvioida, kuinka suuren osan laittomasti maassa oleskelevista katsottaisiin yksilöllisen lääketieteellisen arvion perusteella tarvitsevan myös välttämättömiä kiireettömiä palveluita. Myös laittomasti maassa oleskelevien lasten ja raskaana olevien naisten määrää on haastavaa arvioida. Maksetuista korvauksista ei ole eroteltavissa tietoa siitä, mitkä kustannukset kohdistuvat laittomasti maassa oleskeleviin, tai mikä osa henkilölle annetusta hoidosta on kiireellistä, tai mikä kiireetöntä välttämätöntä hoitoa. Tilastot eivät anna tietoa henkilömääristä. Arvioiden mukaan esityksellä voitaisiin saavuttaa n. 440 000 euron säästöt. Nämä arvioidut säästöt häviäisivät kuitenkin helposti, jos välttämätöntä hoitoa edellyttävät sairaudet kehittyvät kiireellistä hoitoa edellyttäviksi.

Vaikutukset ammattihenkilöiden toimintaan

Verrattuna muihin potilasryhmiin, laittomasti maassa oleskelevien hoitotilanteessa olisi jatkossa arvioitava välttämättömän kiireettömän hoidon epäämisen ilmeistä kohtuuttomuutta.

Lisäksi hoitotilanteessa olisi pystyttävä arvioimaan henkilön oleskelustatus. Luonnoksessa sanotaan, että statuksen arviointi on terveydenhuollossa rutiinia, mutta todetaan myös, että syitä esimerkiksi voimassa olevan oleskelulupakortin puuttumiseen voi olla moninaisia syitä. Statuksen selvittely voi olla siis hankalaa ja aikaa vievää. SOSTE toteaa, että oleskelustatusten selvittely tai arviointi ei tulisi kuulua sote-henkilöstölle. Lainsäädännön mahdollisessa toimeenpanossa, jos se toteutuu nykyesityksen mukaisesti, täytyy varmistaa, että kaikilla hyvinvointialueilla on selkeä ja yhdenmukainen toimintamalli. Lisäksi täytyy varmistaa ammattihenkilöstön osaaminen ja riittävä ohjeistus oleskelustatusten arviointiin liittyen.

Lakiluonnoksessa todetaan, että lakiehdotuksen ei arvioida lisäävään merkittävästi ammattihenkilöiden hallinnollista taakkaa tai merkittäviä muutoksia laittomasti maassa oleskelevien hoidon tarpeen arviointiin. Kuitenkin uusin lisäys koskee sitä, että terveydenhuollon ammattilaisten on arvioitava välttämättömän kiireettömän hoidon epäämisen ilmeistä kohtuuttomuutta. Lakiesitys ei kuitenkaan määrittele millään tapaa, miten tämä kohtuuttomuus arvioidaan.

SOSTE katsoo, että esitys asettaa hoitohenkilökunnan ammattieettisesti kestävämpiin tilanteisiin.